

ความสำคัญของคุณธรรม 8 ประการสำหรับเยาวชน

The importance of 8 virtues for youth

ดวงพร ปานะพราหม

Duangporn Panapram

E-mail: moon_sophee@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 10 พฤศจิกายน 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 พฤศจิกายน 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 พฤศจิกายน 2567

บทคัดย่อ

คุณธรรม เป็นหัวใจสำคัญต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม บ่งถึงการแสดงออกทางกาย ทางวาจาและทางใจ ตลอดถึงหลักคิด วิธีพูด วุฒิภาวะของแต่ละบุคคล ซึ่งจะส่งผลต่อการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะผู้ที่ผู้นำองค์กร หน่วยงาน หรือปัญญาชน หลักคิดวิธีการของบุคคลเหล่านี้จะมีอิทธิพลส่งผลให้สังคมเกิดการเคลื่อนไหวทั้งความคิดและสติปัญญา คุณธรรม 8 ประการ จึงเป็นบารมธรรมอย่างหนึ่งที่นำพาบุคคลให้ประสบความสำเร็จในทุกๆ ด้าน

คำสำคัญ : คุณธรรม, พฤติกรรมเชิงจริยธรรม, สติปัญญา

Abstract

Morality is the key to ethical behavior. indicates physical expression verbal and mental as well as the principles of thinking, the way of speaking, and the maturity of each individual, this will affect an individual's decision. especially those who are leaders of organizations, agencies, or intellectuals. The principles of thinking and methods of these people will influence and influence the movement of society, both thought and intelligence. The 8 virtues are one of the virtues that lead a person to be successful in every field.

Keywords: Morality, ethical behavior, intelligence

1. บทนำ

โบราณกล่าวว่า “ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น” ไม่ได้หมายถึงเฉพาะบุคคลที่อยู่ในระดับครอบครัวเท่านั้น แต่ถ้าครอบครัวนี้หมายถึงหน่วยงาน องค์กร หรือประเทศชาติ จะหมายความว่าอย่างไร เช่นเดียวกัน เมื่อผู้นำครอบครัวมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบใด ผู้ที่อยู่ในครอบครัวนั้นก็จะมีพฤติกรรมคล้ายคลึงกันโดยส่วนมาก เพราะถ้าผู้นำเกิดจากสังคมแบบใด หรือมีจิตอย่างไร ก็พยายามปลูกฝัง สั่งสอน หรือมีนโยบายให้ครอบครัว

ของตนเองมีการประพฤติไปในทิศทางเดียวกัน ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้นำครอบครัวมีการประพฤติผิด จรรยาบรรณ กฎหมาย กฎระเบียบของสังคม ผู้อยู่ในครอบครัวนั้นก็จะรู้สึกต่อต้านหรือคล้อยตามไปด้วย

เพื่อให้เห็นความสำคัญของเยาวชนที่ต้องมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยปัจจุบันในสังคมก้าวหน้า สิ่งที่ต้องปลูกฝังให้เป็นรากแก้วชีวิตของเยาวชนคือคุณธรรม เพราะเป็นหัวใจสำคัญต่อการดำเนินชีวิตการตัดสินใจและเป็นแรงผลักดันให้เกิดความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เพื่อสร้างความเจริญของประเทศอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนด้วยวิถีใดก็ตาม สิ่งสำคัญต้องอยู่บนรากฐานของคุณธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมควรแก่การประพฤติปฏิบัติ การพัฒนาบุคคลโดยใช้คุณธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาคนในชาติให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วยกาย วาจา ใจ การศึกษาก็มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ การแข่งขันทางเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ก็ขึ้นอยู่กับการศึกษา การพัฒนาการเมืองก็ขึ้นอยู่กับการศึกษา สังคมกำลังเสื่อมโทรม ก็ต้องหันไปพึ่งการศึกษา การพัฒนาการศึกษาจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาประเทศ

ในการนี้กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคณะโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบัน ครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข โดย 8 คุณธรรมพื้นฐาน ประกอบด้วย

1. **ขยัน** คือ ผู้ที่มีความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควร สู้งานมีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รักงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง (กระทรวงศึกษาธิการ, ความรู้สำหรับครูกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยจริยศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2523), หน้า 146.)

ความขยัน เป็นความตั้งใจพากเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อุตุน ไม่ท้อถอย ความขยันต้องควบคู่กับการใช้ปัญญาแก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย เด็กที่มีความขยัน คือ เด็กที่ตั้งใจทำอย่างจริงจังต่อเนื่อง เป็นคนสู้งาน มีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รักงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานเพื่อเชิญลงพิมพ์ในหนังสือวันเด็ก ประจำปี 2530 ความว่า “เด็กนอกจากจะต้องเรียนความรู้แล้ว ยังต้องหัดทำงานและทำความดีด้วย เพราะการทำงานจะช่วยให้มีความสามารถ มีความขยัน อุตุน พึ่งตนเองได้ และการทำดีนั้นจะช่วยให้มีความสุข ความเจริญ ทั้งป้องกันตนไว้ไม่ให้ตกต่ำ” นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการให้ความหมาย ไว้อีกว่า

พระธรรมปิฎก กล่าวว่า “ความขยันหมั่นเพียร คือ มีกำลังใจแข็งกล้า ไม่ท้อถอยเฉื่อยชา เพียรก้าวหน้าเรื่อยไป” (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต, ธรรมานุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม(ฉบับเพิ่มเติมและปรับปรุงเพื่อช่วยความทรงจำ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2540), หน้า 12)

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายความขยันหมั่นเพียรว่า “คือการกระทำในสิ่งต่างๆ ด้วยความอดทน รับผิดชอบ ซึ่งเป็นหนทางให้ผ่านพ้นอุปสรรคและประสบความสำเร็จได้” (กระทรวงศึกษาธิการ, ความรู้สำหรับครูกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยจริยศึกษา,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2523), หน้า 147-148(อ้างแล้ว))

ประยงค์ สุพานิช และคณะ ให้ความหมายความขยันหมั่นเพียร ว่า “คือผู้ที่รู้ตั้งหรือกำหนดเป้าหมายปลายทางชีวิต รู้จักการบังคับข่มใจตนต่อความยากลำบากที่จะต้องพยายามไปให้ถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ มีความอดทน และรู้จักการละวางหรือทิ้งผลประโยชน์ส่วนน้อยเพื่อประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่” (ประยงค์ สุพานิช และคณะ, ธรรมะสำหรับผู้บังคับบัญชา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช,2537), หน้า 60.)

เอียร์ชัย เอี่ยมวรเมธ ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรว่า “หมายถึง ขยันหมั่นเพียรทำงาน ขยันเล่าเรียนและฝึกตนเอง มีความมุ่งมั่นในการทำงานและมีนิสัยขยันหมั่นบากบั่นศึกษาอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย” (เอียร์ชัย เอี่ยมวรเมธ, พจนานุกรมไทย-อังกฤษ (ฉบับใหม่), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บำรุงสาส์น, 2532), หน้า 708.)

สรุปได้ว่า ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความมานะ บากบั่น พยายามไม่ย่อท้อ ต่ออุปสรรคต่างๆ เอาใจใส่ทำงานด้วยความกระตือรือร้น ไม่ปล่อยให้เวลาล่วงไปเปล่าประโยชน์มุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จตามที่ต้องการ

2. ประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออมถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ รู้จักทำบัญชีรายรับรายจ่าย ของตนเองอยู่เสมอ

การประหยัดและอดออมเป็นหัวใจของการตั้งหลักตั้งฐานให้มั่นคง คนที่จะเรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติเป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1) อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียร ในการปฏิบัติหน้าที่การงานและการประกอบอาชีพสุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนาญและรู้จริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบตรา หาวิธีการที่เหมาะสมที่ดีจัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี หรือเรียกว่า “หาเป็น”

2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครอง เก็บ รักษาโภคทรัพย์และผลงานที่ได้ทำไว้ด้วยความขยัน หมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย หรือเรียกว่า “เก็บเป็น”

3) กัลยาณมิตตตา คบหาคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักเสวนา คบหาคน ไม่เอาอย่างผู้ที่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย เลือกเสวนาศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ ผู้ทรงคุณ ผู้มีความสามารถ ผู้นำเคารพนับถือ และมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อำชีพการงาน หรือเรียกว่า “สร้างเครือข่ายคนดีเป็น”

4) สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตแต่พอดี คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่พอดีสมรายได้ มีให้เผ็ดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้อยู่ได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้ หรือเรียกว่า “ใช้เป็น”

สรุปว่า หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะทั้ง 4 ข้อ เป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความสมบูรณ์พร้อมด้วยปัจจัย 4 สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ไม่ลำบาก สร้างนิสัยประหยัดให้เกิดขึ้น จนเป็นวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันในเรื่องการรู้จัก รู้กิน และรู้ประมาณตนอย่างพอเหมาะพอดีได้ด้วยตนเองเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

3. **ข้อสัตย์** คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อเวลา ต่อหน้าที่ และต่อวิชาชีพ มีความจริงใจปลอดจากความรู้สึกลำเอียง หรืออคติ ไม่ใช้เล่ห์กลคดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเองปฏิบัติอย่างเต็มที่และถูกต้อง

ความข้อสัตย์ เป็นประพฤติตรง ไม่เอนเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติ ผู้ที่มีความข้อ สัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรง ทั้งต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช้เล่ห์กล คดโกง ทั้งทางตรงและทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง

คนที่มีความข้อสัตย์จะเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักความจริงและความถูกต้องในการดำเนินชีวิต ประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งทางกาย วาจา ใจ มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิดคนมีศีลธรรมหรือมีมนุษยธรรม ที่สามารถเรียกได้ว่า เป็นอารยชน จะมีความประพฤติดี ประพฤติชอบ และมีความข้อสัตย์ สุจริต 3 ประการ ดังนี้คือ

1) กายสุจริต เป็นความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย ละเว้นการบีบคั้นเบียดเบียน มีเมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน ไม่แย่งชิงลักขโมย หรือเอารัดเอาเปรียบ แต่เคารพสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน ไม่ประพฤติดีดลวงละเมิดในของรักของหวงของผู้อื่น ไม่ข่มเหงจิตใจ หรือทำลายลบลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกัน

2) วาสุจริต เป็นความสุจริตทางวาจา ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง กล่าวแต่คำสัตย์ ไม่จงใจพูดให้ผิดจากความจริง เพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ ไม่พูดส่อเสียดยุยง สร้างความแตกแยก พูดแต่คำที่ส่งเสริมสามัคคี ละเว้นจากการพูดคำหยาบคาย สกปรกเสียหาย พูดแต่คำสุภาพ นุ่มนวลควรฟัง รวมถึงละเว้นจากการพูดเหลวไหลเพื่อเจ้า พูดแต่คำจริง มีเหตุมีผล มีสารประโยชน์ และถูกกาลเทศะ

3) มโนสุจริต เป็นความสุจริตทางใจ ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ไม่ละโมภ ไม่เพ่งเล็งคิดหาทางเอาแต่จะได้ คิดให้ คิดเสียสละ ทำใจให้ผ่องแผ้วว่างขวาง ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียน หรือเพ่งมองในแง่ที่จะทำลาย แต่ตั้งความปรารถนาดี แผ่ไมตรี มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน มีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิเข้าใจในหลักกรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว รู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมดาของโลกและชีวิต มองเห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ซึ่งความข้อสัตย์มีนักวิชาการหลายท่าน กล่าวไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ ให้ความหมายของความข้อสัตย์ ว่า “หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกายวาจาใจ ต่อตนเองและผู้อื่น ความข้อสัตย์สามารถแยกเป็น

1. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ มีความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี มีความละเอียด และเกรงกลัวต่อการกระทำ ความผิด

2. ความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน

3. ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ มีความซื่อตรงต่อผู้อื่น ต่อมิตร ต่อหัวหน้าการงาน ต่อ ผู้มีพระคุณ

4. ความซื่อสัตย์ต่อคณะ สังคม และประเทศชาติ” (กระทรวงศึกษาธิการ, ความรู้สำหรับครูกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยจริยศึกษา,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2523), หน้า 146. (อ้างแล้ว))

เสฐียร โกเศศ และนาคะประทีป ให้ความหมายของความซื่อสัตย์สุจริตว่า “คือการทำ คิด อย่างตรงๆ ไม่คด ไม่โกง และไม่หลอกลวง ซื่อสัตย์ต่อตนเอง เช่น ไม่ลอกงานของเพื่อน ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น ซื่อสัตย์ต่อการงาน ตั้งใจทำตามเวลา และซื่อสัตย์ต่อส่วนรวม เช่น ใช้ของส่วนรวมต้องรักษา” (เสฐียร โกเศศ และนาคประทีป, จริยศึกษาประจำตัวนักเรียน, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 44-45.)

รุจิร ภูสาระ และคณะ ให้ความหมายของความซื่อสัตย์สุจริตว่า “หมายถึง การกระทำที่ยึดหลักแห่งความยุติธรรมไม่เอาเปรียบผู้อื่น มีความจริงใจในการปฏิบัติตนทั้งทางกาย วาจา และใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ซึ่งคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริตจะทำให้เกิดความมั่นใจใจตนเองและเป็น ที่รักใคร่ไว้วางใจของผู้อื่น” (รุจิร ภูสาระ และคณะ, แบบเรียนแนวหน้าชุดพัฒนากระบวนการสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์,2521), หน้า 74,14.)

วิทย์ เทียงบุญธรรม ให้ความหมายคำว่าซื่อสัตย์ ว่า “หมายถึงไม่นอกใจ ประพฤติตรงและจริงต่อ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง และให้ความหมายคำว่า สุจริต หมายถึง ประพฤติซื่อตรงต่อหน้าที่จริง ประพฤติถูกต้องตามทำนองคลองธรรมและชอบด้วยกฎหมาย ประพฤติดี ประพฤติชอบ ความประพฤติชอบ ความประพฤติซื่อตรงต่อ” (วิทย์ เทียงบุญธรรม, พจนานุกรมไทย-อังกฤษ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรพิทยา, 2535), หน้า 429)

สมคิด ไชยยันบุญ ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ ว่า “หมายถึง ความจริง ความเที่ยงตรง ความแน่นอน ความซื่อสัตย์สุจริต คือ การกระทำที่ยึดหลักแห่งความยุติธรรมไม่เอาเปรียบผู้อื่น ผู้ที่จะอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขต้องยึดถือความซื่อสัตย์ และมีสัจจะ ปฏิบัติตนตามคำพูดที่พูดไว้อันเป็นผู้ที่มีความจริงใจ นำคบหาสมาคม การกล่าวสารภาพรับผิดไม่หลอกลวงโยนความผิดให้ผู้อื่น ไม่หยิบของผู้อื่นใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต และไม่กระทำต่อหน้าอย่างหนึ่ง ลับหลังอย่างหนึ่ง เข้าทำนองหน้าไว้หลังหลอก นอกจากนี้ยังต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง ตั้งใจเรียน ทำการบ้านด้วยตนเอง ไม่ลอกการบ้านผู้อื่น ความซื่อสัตย์สุจริตนี้ จะทำให้ตนเองมีความมั่นใจในตัวเอง และเป็นที่ไว้วางใจเชื่อถือของคนทั่วไป” (สมคิด ไชยยันบุญ, การสอนจริยศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2535), หน้า 14)

สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตรงต่อความเป็นจริงด้วยความบริสุทธิ์ ทั้งกาย วาจา ใจ ตั้งอยู่บนรากฐานของความมีศีลธรรมและความยุติธรรมต่อตนเองและสังคม การประพฤติตรงตามที่คิด

และพูด รักษาคำมั่นสัญญา ไม่คดโกงมั่นคงต่อการทำดี ไม่นำของส่วนรวมมาเป็นของตน ไม่ร่วมมือกันทำงานใด ๆ ที่ผิดกฎหมายหรือระเบียบ ข้อบังคับของสังคมและหมู่คณะ

มนุษย์เราเป็นสิ่งแวดล้อมของกันและกัน ตัวเราก็เป็นสิ่งแวดล้อมของผู้อื่น เราจึงควรมีจิตใจเกื้อกูลต่อผู้อื่น มีเมตตาไมตรีต่อกัน ในฐานะที่เราเป็นสิ่งแวดล้อมของเพื่อนมนุษย์ เราจึงต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม นับตั้งแต่การอยู่ร่วม กันในครอบครัว เราทุกคนควรเป็นผู้ที่มีวินัยในการดำรงชีวิต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสามัคคี รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถแก้ปัญหาและจัดการความขัดแย้งได้

4. มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎ ระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน องค์กร และประเทศ โดยที่ตนยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจยึดมั่นใน ระเบียบแบบแผนข้อบังคับและข้อปฏิบัติ รวมถึงการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ประทีป ม. โกมลมาศ กล่าวว่า ระเบียบวินัย เป็นคำสองคำที่มีความหมายต่างกัน แต่มักใช้คู่กัน คือ ระเบียบ แปลว่า แบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติหรือดำเนินการถ้าทำแล้วจะเกิดความสวยงาม เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนหมู่่มาก หรือเป็นข้อตกลงอย่างหนึ่งร่วมกันของสังคม วินัย แปลว่า ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติในการฝึกกายฝึกใจให้อยู่ในระเบียบที่พึงงาม ให้อยู่ในทางแห่งการกุศล คือ กายไม่ได้ทำชั่ว เช่นฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ และประพฤติดิฉินในกาม ส่วนวาจาก็ไม่ได้พูดในทางเสื่อมเสีย เช่น พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด ดังนั้น ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต, ธรรมานุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่พึงงาม(ฉบับเพิ่มเติมและปรับปรุงเพื่อช่วยความทรงจำ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2540), หน้า 12. (อ้างแล้ว))

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ให้ความหมายของความมีระเบียบวินัยหรือศีลว่า “หมายถึง ประพฤติดีมีมรรยาทงาม ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม” (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต, ธรรมานุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่พึงงาม(ฉบับเพิ่มเติมและปรับปรุงเพื่อช่วยความทรงจำ,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2540), หน้า 12. (อ้างแล้ว))

กระทรวงศึกษาธิการ ได้แบ่งประเภทและพฤติกรรมของความมีระเบียบวินัยเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. การรักษาระเบียบภายนอก

1.1 การรักษาระเบียบวินัยต่อสถานที่ ได้แก่ การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งในสำนักงาน สถานที่ราชการและสาธารณสถานต่างๆ เช่น ถนน แม่น้ำ รถโดยสาร สวนสาธารณะ และประพฤติดิฉินตามกฎและข้อบังคับของสถานที่นั้นๆ

1.2 การรักษาระเบียบวินัยในการบริโภค ได้แก่ การรับประทานอาหาร ให้ถูกหลักอนามัยและสุขวิทยา มีมารยาทเรียบร้อยในการรับประทานอาหาร เช่น ไม่รับประทานอาหารในที่ที่ไม่สมควร ไม่รับประทานอาหารมอมเมา

1.3 การรักษาระเบียบวินัยในการอุปโภค ได้แก่ การรักษาร่างกาย เสื้อผ้าที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย

1.4 การรักษาระเบียบวินัยในการปกครอง ได้แก่ การสร้างวินัยเพื่อถือหลักปฏิบัติ และมีการปกครองดี มีจรรยา มีวินัยเอาใจใส่กวดขัน ปรับปรุงระเบียบให้มีมาตรฐานควรแก่ความนิยมนับถือ และถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง

2. การรักษาระเบียบวินัยภายใน ได้แก่ การแต่งและควบคุม ท่วงที กิริยาวาจาและใจ ให้หมดจดงดงามด้วยการเว้นชั่ว ประพฤติชอบทั้งต่อหน้าและลับหลังได้แก่ ระเบียบท่วงที ระเบียบกิริยา ระเบียบวาจา และระเบียบใจ

2.1 ระเบียบท่วงที ได้แก่ การจัดทำทางที่ท่าให้เหมาะสมแก่ฐานะและภูมิรู้ของตน ไม่ดูหมิ่นผู้อื่น ไม่ทะนงตน

2.2 ระเบียบกิริยา ได้แก่ การควบคุมอาการของร่างกายที่เคลื่อนไหวออกมาให้ปรากฏแก่คนทั้งหลาย โดยควบคุมและปรับปรุงกิริยา ให้งดงาม เป็นระเบียบ มีกิริยาดี สุภาพ อ่อนโยน ประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมแก่บุคคล โอกาส เวลา และสถานที่

2.3 วาจา ได้แก่ การพูดสมานไมตรี พูดไพเราะ พูดดี มีประโยชน์ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้า

2.4 ระเบียบใจ ได้แก่ การรู้จักควบคุมจิตใจและอารมณ์ให้อยู่ในกรอบและระเบียบที่งดงาม (กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ การศาสนา, 2523), หน้า 147)

สรุปได้ว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติโดยควบคุมตนเองให้ตรงตามระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ กฎหมายของสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศีลธรรม อันนำมาสู่ความสันติสุขของตนและสังคมโดยรวม เช่น มารยาทเรียบร้อยในการรับประทานอาหาร การรักษาร่างกาย และดูแลเครื่องใช้ให้ มีระเบียบเรียบร้อย การประพฤติชอบทั้งต่อหน้าและลับหลัง

5. สุภาพ คือ ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ เรียบร้อยไม่ก้าวร้าว รุนแรง หรือวางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทางเป็นผู้มีมารยาทดีงามวางตนเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย

สุภาพ (Gentle) ได้แก่ ความเรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ ผู้ที่มีความสุภาพ คือ ผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าว รุนแรง วางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง แต่ในเวลาเดียวกันยังคงมีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้ที่มีมารยาท วางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

ชีวิตของเราติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกผ่านอินทรีย์ทั้ง 6 อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะฉะนั้นเราทุกคนต้องสนใจและให้ความสำคัญในการดูแลตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ด้วยการพยายามรับสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่รับสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เพราะการเห็นรูป การได้ยินเสียง การได้กลิ่น การได้รับสัมผัส มีผลต่อชีวิตและคุณภาพชีวิตของเราทุกคน ซึ่งเรียกว่า สारमरवंगอินทรีย์ หรือ อินทรีย์สังวร ซึ่งเป็นความฉลาดในเรื่องสิ่งที่มากระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถือเป็นส่วนที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของเราทุกคน ไม่ว่าเด็ก

หรือผู้ใหญ่ เพราะสิ่งที่เข้ามากระทบทางอินทรีย์มีมากมาย ทำให้คนเป็นโรคประสาท ทำให้ฟุ้งซ่าน วุ่นวาย จิตใจที่ผูกพันกับสิ่งนอกตัวและได้รับการกระตุ้นมากเกินไป จะทำให้จิตใจอ่อนแอ ขาดสมรรถภาพในการศึกษาเล่าเรียน เด็กที่ไม่เคยฝึกให้รู้เท่าทัน เวลานั่งในห้องเรียน พอได้ยินเสียงอะไรแปลกใหม่ข้างนอก ต้องมอง ต้องดู ต้องฟัง จิตใจก็ไม่เป็นตัวของตัวเอง สิ่งภายนอก รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส พาจิตไปโน่นนี่ตลอดเวลา ดังนั้น หากเด็กๆได้รับการเตรียมจิตใจของตนเองจนเกิดความรู้ ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง จะไม่เป็นทาสของสิ่งที่มากระทบ และสามารถรู้เท่าทันสิ่งต่างๆ

ในการพัฒนาอินทรีย์ก็คือ การฝึกฝนพัฒนา ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้มีความเยียบคม มีความละเอียดอ่อน มีความคล่องตัว มีความชัดเจน รู้จักเลือกรับเอาสิ่งที่มีคุณค่า เป็นประโยชน์ และป้องกันไม่ให้สิ่งที่ไม่ดีหรือเป็นโทษเข้ามาในชีวิต เด็กทุกคนจึงต้องศึกษาให้รู้เท่าทัน ศึกษาให้ได้รับความสุขจากรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ในกรอบที่พอดีพองาม ไม่เบียดเบียนใคร ไม่ทำให้เกิดความทุกข์เดือดร้อนกับใคร มีความสำรวมในการยืน เดิน นั่ง นอน มีความสุภาพเรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นผู้มีความรยาทดี วางตนเหมาะสม ซึ่งเรียกว่า “การรู้จักสำรวม”

สรุปว่าการรู้จักสำรวม เป็นหลักสำคัญของการศึกษาพัฒนา โดยธรรมชาติของมนุษย์ที่เกิดมา เด็กจะมีความไม่รู้ ก็จะมีปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายไม่ถูกต้อง ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ตน ผู้ใหญ่จึงต้องให้ความรู้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆอย่างถูกต้อง คนเราเกิดมา มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นเครื่องมือรับรู้ เราควรใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หาความรู้ให้เป็น ด้วยการฝึกรับรู้ทางอินทรีย์ทั้งหลายให้ได้ผลดี จึงมีคำกล่าวว่า “การศึกษาเริ่มต้น เมื่อคนกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” เด็กควรใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้เป็น ใช้ให้ชีวิตพัฒนาไปในทางที่ดีงามยิ่งขึ้น คนสมบูรณ์แบบหรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ เป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าต่อสังคม จะเป็นผู้มีความประพฤติดี สุภาพเรียบร้อย เป็นที่พึ่งของตนได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง

6. สะอาด คือ ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ ฝึกฝนจิตไม่ให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจและสภาพแวดล้อมมีความผ่องใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

สะอาด (Clean) ได้แก่ การปราศจากความมัวหมอง ทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใส เป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น ผู้ที่มีความสะอาด คือ ผู้รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อมถูกต้องตามสุขลักษณะ ฝึกฝนจิตใจมิให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอเมื่อพูดถึง “ความสุข” หรือภาวะปกติสุข คนทั่วไปมักนึกถึงเรื่องทางกายเท่านั้น แต่ในความเป็นจริง สุขภาวะทางกายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสุขภาวะทั้งหมดของมนุษย์ เพราะมนุษย์มีทั้งกายและใจ นอกจากนั้นเราแต่ละคนยังมีชีวิตอยู่ท่ามกลางผู้คน ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นองค์ประกอบที่ส่งผลถึงสุขภาวะของเราทุกคน

สุขภาวะทางกาย คือ การมีสุขภาพดี ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่อดอยากหิวโหย มีปัจจัย 4 พอเพียงกับอัตภาพ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ ปราศจากมลภาวะ มีการเอาใจใส่ดูแลร่างกายให้สะอาด รวมทั้งบริโภคและใช้สอยอย่างถูกต้องเหมาะสม ดำเนินชีวิตไปในทางที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของตนเอง

สภาวะทางใจ คือ การมีจิตใจที่สะอาด สดชื่น เบิกบาน ผ่องใส และสุขสงบ ไม่กลัดกลุ้มกังวล มีกำลังใจและความมั่นคงภายใน ปราศจากความท้อแท้ หดหู่ เศร้าโศก หรือโกรธซึ่ง มีเมตตากรุณา และจิตใจที่อ่อนโยน สามารถเข้าถึงความสุขที่ประณีตได้

สรุปว่าพฤติกรรมทั้งหมดของเรา ล้วนเริ่มต้นมาจากความคิด ความเห็น และความเชื่อ เราคิด เราเชื่ออย่างไร เราก็ทำอย่างนั้น หากความคิด ความเห็น และความเชื่อนั้นประกอบด้วยปัญญา มีเหตุผล หรือตั้งอยู่บนความรู้ที่ถูกต้อง ย่อมส่งผลให้เรามีพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงามและนำไปสู่ความสุข เราทุกคนจึงควรทำความสะอาดกายและใจจนเป็นนิสัย การดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นเรื่องของชีวิตที่เป็นอยู่ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์กับโลกภายนอก ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ และด้วยการใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย สัมพันธ์กับวัตถุ และสัมพันธ์กับสังคม สิ่งทั้งหลายนี้ล้วนเป็นเหตุปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกัน

ชีวิตของเราเปรียบเหมือนภาชนะว่าง ถ้าหากเราไม่สนใจ ไม่ตั้งใจฝึกฝนอบรมตน เอาแต่ของไม่สะอาด ใส่ไปในกาย วาจา ใจของเรา ชีวิตของเราที่เป็นภาชนะว่าง ก็จะกลายเป็น “กระโถน” แต่ถ้าเราฝึกฝนกิเลสของตัวเอง ไม่ทำตามกิเลส สนใจที่จะหล่อเลี้ยงชีวิตด้วยคุณธรรม ทำชีวิตให้เบิกบานด้วยคุณธรรม ก็เหมือนกับเราตั้งภาชนะนี้ไว้ในที่ดี แล้วเอาดิน เอาต้นไม้ใส่ รดน้ำพรุนดิน กำจัดวัชพืช ภาชนะนี้จะเป็นกระโถนไม่ได้ ต้องเรียกว่าเป็น “กระถาง”

กายและจิตใจที่ยังไม่ได้ทำความสะอาด ไม่ได้รับการฝึกอบรม เปรียบเหมือนกับเทียนอยู่ในสายลม เปลวเทียนจะไม่นิ่ง จะใช้อ่านหนังสือหรือทำงานที่ละเอียดไม่ได้ แต่ถ้าเรานำเทียนให้พ้นจากสายลม มาอยู่ในที่ปราศจากลม เปลวเทียนจะมั่นคง นิ่ง สว่าง เราจะทำงานของเราได้สะดวก ดังนั้น กายและใจของคนที่ยังไม่สะอาด ยังไม่เป็นศีล เป็นสมาธิ ก็จะมีลักษณะเหมือนเทียนเล่มนี้ วอกแวกกวัดแกว่งอยู่ตลอดเวลา

7. สามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง สามารถแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้ที่มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิดและความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติและสมานฉันท์

สามัคคี เป็นความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาวัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้ เรียกอีกอย่างว่า ความสมานฉันท์ ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตน ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้ที่มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ในการดำเนินชีวิตของเรา ย่อมต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนร่วมห้อง เพื่อนร่วมงาน ร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว จะเกิดเป็นความสัมพันธ์อันดีหรือที่เรียกว่า ความสามัคคี ได้นั้น ต้อง

อาศัยเหตุที่เรียกว่า สาราณียธรรม หรือธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน กระทำซึ่งความเคารพระหว่างกัน อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดี มีความสุข ความสงบ ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ทำร้ายทำลายกัน มี 6 ประการ นั่นคือ

1. เมตตาการุณยธรรม หรือ ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อน ต่อผู้อื่นด้วยการช่วยเหลืออุเคราะห์ต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. เมตตาจาริกรรม หรือ พุดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำ ตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. เมตตาโมกกรรม หรือ คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4. สาธารณโภคี หรือ ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

5. สีลสามัญญตา หรือ ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริต ดึงาม รักษาระเบียบวินัย ของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือทำความเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

6. ทิฐิสามัญญตา หรือ ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายอันเดียวกัน

ธรรมทั้ง 6 ประการนี้ อันได้แก่ ทำ-พุด-คิดต่อกันด้วยเมตตา มีน้ำใจ แบ่งปัน ประพฤติสุจริต รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สามารถเคารพนับถือกัน ช่วยเหลือดูแลกัน มีความพร้อมเพรียง มีความร่วมมือ ผันึกกำลังกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน หากเราทุกคนได้ปฏิบัติ ก็จะเป็นคุณค่าที่จะก่อให้เกิดความสามัคคีในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดีและมีความสุข ปลอดภัย อันเป็นสิ่งที่เราทุกคนล้วนปรารถนา

สรุปว่าความสามัคคีจึงเป็นเรื่องสำคัญ สิ่งที่จะนำความเจริญมาสู่สถาบันต่างๆ ก็คือ ความรัก ความสามัคคี เริ่มจากสถาบันเล็กๆ ในครอบครัว ที่อยู่ด้วยกันด้วยความรัก ความเข้าใจ รู้จักรักษาน้ำใจซึ่งกันและกัน มีความเคารพต่อกัน ยอมรับฟังกัน รับทราบหน้าที่ของตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเมื่อเด็กเข้าสู่สังคมที่ใหญ่ขึ้น กว้างขึ้น คงเป็นไปได้ที่ทุกคนจะรักกัน แต่ทุกคนก็งดเว้นจากการเบียดเบียนกันได้ ถึงจะไม่รักกัน แต่ก็เคารพซึ่งกันและกันได้ ด้วยการยอมรับความแตกต่างและเห็นคุณค่าของกันและกัน อย่างน้อยไม่ทำร้ายกัน ไม่เบียดเบียนกัน ทุกคนสามารถไว้วางใจ ไม่ต้องคอยระแวงกัน รู้สึกปลอดภัยที่จะอยู่ร่วมกัน ก็สามารถเป็นสิ่งที่ประจักษ์การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชุมชนได้ ผลของความสามัคคี คือ เป็นบ่อเกิดแห่งความสุข ความเจริญ เป็นเหตุแห่งความสำเร็จในกิจการงานต่างๆ การงานอันเกินกำลังที่คนๆ เดียวจะทำได้ ก็ต้องอาศัยความสามัคคี การรวมใจสามัคคีกันจึงจะเกิดเป็นพลัง ส่วนการแตกสามัคคีกันทำให้มีกำลังน้อย ความสามัคคีเกิดขึ้นที่ใด ย่อมทำให้ที่นั้นมีแต่ความสงบสุข มีแต่ความเจริญ ส่วนความแตกสามัคคีเกิดขึ้นที่ใด ก็จะยอมทำให้ที่นั้นประสบแต่ความทุกข์ มีแต่ความเสื่อมเสียโดยแน่แท้

8. มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น เห็นอก เห็นใจ และเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์และผู้ที่มีความเดือดร้อน มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่

อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกายและสติปัญญาลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

มีน้ำใจ (Kindness) ได้แก่ ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่นและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการ เพื่อบรรเทาปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

คนมีน้ำใจหรือมีใจเอื้อเฟื้อ คือ คนที่มีเมตตา มีความหวังดีต่อสรรพสัตว์อยู่เสมอ และพยายามที่จะทำ พูดในสิ่งที่สร้างสรรค์ ความมีน้ำใจหรือใจเอื้อ เป็นคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรม 2 หมวด คือ พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ที่จะแยกออกจากกันไม่ได้ในภาคปฏิบัติ เพราะคนที่มีน้ำใจ ช่วยสร้างสรรค์สังคม เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม จะมีหลักความประพฤติ ดังนี้

• มีพรหมวิหาร เป็นคุณธรรมภายในที่เป็นพื้นฐานของจิตใจ ได้แก่

- มีความเมตตา คือ มีความรัก ความปรารถนาดี มีไมตรี หวังดีต่อผู้อื่น ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคน ประสบประโยชน์และความสุข ความมีเมตตา เป็นสิ่งที่ชำระความโกรธ ความโมโหในใจ

- มีความกรุณา คือ ความสงสาร อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ความกรุณา จะชำระความ โหดร้าย ความคิดเบียดเบียน

- มีมุทิตา คือ ความเบิกบาน พลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีใจแช่มชื่นเบิกบาน สามารถฝึกตัวเองให้อนุโมทนาในความ สุข ความเจริญ ความสำเร็จของคนอื่นได้ มุทิตาจะชำระความอิจฉาพยาบาท

- มีอุเบกขา คือ ความมีใจเป็นกลาง มองตามความเป็นจริง โดยวางจิตสม่าเสมอ มั่นคง เที่ยงตรง พร้อมจะวางตนและปฏิบัติตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม อุเบกขาจะจัดการกับจิตใจที่ขึ้นๆ ลงๆ จิตใจที่วุ่นวายขาดความหนักแน่น ความมั่นคง

• บำเพ็ญการสงเคราะห์ ซึ่งเป็นคุณธรรมภายนอกที่พึงแสดงออกตามหลักธรรมสงเคราะห์หรือเครื่อง ยึดเหนี่ยวใจคนและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ได้แก่

- การให้ทาน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ ด้วยปัจจัย 4 ได้แก่ ทุน หรือ ทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

- มีปิยวาจา คือ พูดด้วยคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล ชักจูง ในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สามานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

- มีอตถจริยา คือ ทำประโยชน์แก่ผู้อื่น ช่วยเหลือด้วยร่างกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

- สมานัตตตา คือ ทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุข ทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน ช่วยด้วยความรู้ ช่วยด้วยถ้อยคำ ช่วยด้วยกำลังงาน ช่วยด้วยการร่วมเผชิญและแก้ปัญหา

สรุปว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข จำเป็นจะต้องเป็นผู้มีน้ำใจ มีไมตรีต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง และความมีน้ำใจเป็นสิ่งที่เด็กทุกคนสามารถทำได้ ด้วยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา คิดถึงผู้อื่น และแสดงต่อผู้อื่นเหมือนที่ต้องการให้คนอื่นแสดงต่อตนเอง สามารถทำดีต่อผู้อื่นได้ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นผู้ให้มากกว่าที่จะเป็นผู้รับ แสดงน้ำใจกับคนรอบข้าง เสียสละกำลังทรัพย์ สติปัญญา กำลังกาย และเวลา ให้แก่ผู้เดือดร้อน เท่าที่เด็กๆ จะทำได้ ดังนั้น ถ้าเด็กมีนิสัยเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือเกื้อกูล ให้ความรักแก่ผู้อื่น และให้ความร่วมมือ ช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถด้วยความจริงใจที่มี ก็ย่อมเป็นที่รัก ที่ต้องการ เป็นคนมีคุณค่าต่อสังคม และเป็นที่ยินชมของผู้อื่นเสมอ การเป็นคนมีน้ำใจ จะทำให้เด็กมีจิตใจที่ต้งาม เบิกบาน แจ่มใส ผิวพรรณผ่องใส มิมิตรสหายมาก ใครก็อยากคบหาสมาคมด้วย เพราะความมีน้ำใจแสดงถึงความมีเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ ชีวิตก็ย่อมพบแต่ความสุข และหากเด็กทุกคนฝึกฝนตนเองให้เป็นคนมีน้ำใจ สังคมของเราจะเป็นสังคมที่น่าอยู่ ที่มีแต่ความสันติสุขโดยแท้

สรุปคุณธรรม 8 ประการ ล้วนเป็นแนวทางในการปลูกฝังและส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมให้แก่เยาวชนและบุคคลทั่วไปในการปฏิบัติตนเพื่อสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

จากนโยบายเร่งรัดการ ปฏิรูปการศึกษา 8 คุณธรรมพื้นฐาน ข้างต้น สถาบันการศึกษาจึงควรเร่งรุดนำไปปลูกฝังคุณธรรมพัฒนา ให้กับเยาวชนของชาติ เพื่อให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข ก้าวสู่สังคมคุณธรรมนำความรู้ โดยขอความร่วมมือจาก สถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาอื่นๆ เพื่อให้การดำเนินการประสบความสำเร็จสามารถนำไปสู่การปฏิบัติยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จนั้นทุกฝ่ายจะต้องมีความตั้งใจ และลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ผู้ใหญ่ควรเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชน พ่อแม่ต้องดูแลเอาใจใส่ลูกอย่างใกล้ชิด ครูต้องมีจิตสำนึกและวิญญานของความเป็นครูเพิ่มขึ้น ภาครัฐและเอกชน องค์การศาสนา และสื่อมวลชน ต้องตื่นตัว กระตือรือร้น และผนึกกำลังเพื่อการพัฒนาไปสู่ความก้าวหน้าอย่างมั่นคงอย่างน้อยที่สุดทุกคนควรทำงานให้เต็มกำลัง เต็มความสามารถ และเต็มเวลาด้วย 8 คุณธรรมพื้นฐานคือ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจ หากเกิดขึ้นกับครอบครัว ชุมชน หน่วยงาน สถาบัน ตลอดจนประเทศใดแล้ว โดยเฉพาะประเทศไทยนั้นก็จะพ้นวิกฤติทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม พัฒนาชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า เป็นสังคมคุณธรรมนำความรู้ ชีวิตของคนในชาติ คงจะดีกว่าเดิม สังคมไทยจะสงบสุขกว่านี้ ประเทศไทยก็คงเป็นไทยอยู่ตลอดไป มีการพัฒนาอย่างรุดหน้าไม่ด้อยกว่าประเทศใดในโลกนี้ทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างแน่นอน.

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2523). *ความรู้สำหรับครูกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยจริยศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2523). **แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- เจียรชัย เอี่ยมวรเมธ. (2532). **พจนานุกรมไทย-อังกฤษ (ฉบับใหม่)**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บำรุงสาส์น,
- ประยงค์ สุพาณิช และคณะ. (2537). **ธรรมะสำหรับผู้บังคับบัญชา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
- ประทีป ม.โกมลมาศ. (2531). **หนังสือส่งเสริมการอ่านจริยศึกษา เล่ม 4**. กรุงเทพมหานคร : อีรพงษ์การพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. (2540). **ธรรมบุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม(ฉบับเพิ่มเติมและปรับปรุงเพื่อช่วยความทรงจำ)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- รุจิร ภู่อาระ และคณะ. (2521). **แบบเรียนแนวหน้าชุดพัฒนากระบวนการสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- วิทย์ เทียงบุญธรรม. (2535). **พจนานุกรมไทย-อังกฤษ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรพิทยา.
- เสฐียร โกเศศ และนาคประทีป. (2525). **จริยศึกษาประจำตัวนักเรียน**. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- สมคิด ไชยยันบุญ. (2535). **การสอนจริยศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.